

Nada Premerl

RETROSPEKTIVNA IZLOŽBA STJEPANA PLANIĆA

*Stjepan Planić 1900.- 1980.: Iz arhiva arhitekta
/ From the Architect's Records*
Gliptoteka HAZU, Zagreb
20.12.2003.-31.1.2004.

Krajem 2003. godine u Zagrebu je otvoreno nekoliko značajnih izložbi - jedna od njih je izložba naslovljena *Stjepan Planić 1900. - 1980.: Iz arhiva arhitekta*. Riječ je o retrospektivnoj izložbi (premda je autorice zbog skromnosti nisu tako kategorizirale), posvećenoj jednom od najzanimljivijih i najplodnijih hrvatskih arhitekata 20. stoljeća. Bio je doživljaj razgledati tu dojmljivu izložbu, koja svojom izvrsnom muzeološkom koncepcijom odudara od uobičajenih izložbi o arhitektima. Izložbe o arhitektima kod nas

su još uvijek vrlo rjetke. Ova u Gliptoteci po prvi puta prikazuje i kontekstualizira Planićev život i cjelokupno njegovo djelo, pokazuje mnogoznačnost njegova razmišljanja i njegove brojne interese. Žao mi je što na tom velikom 'vernissageu' nije s nama podijelio radost otvorenja šarmantan i drag, komunikativan i uvijek nasmijan Štef Planić.

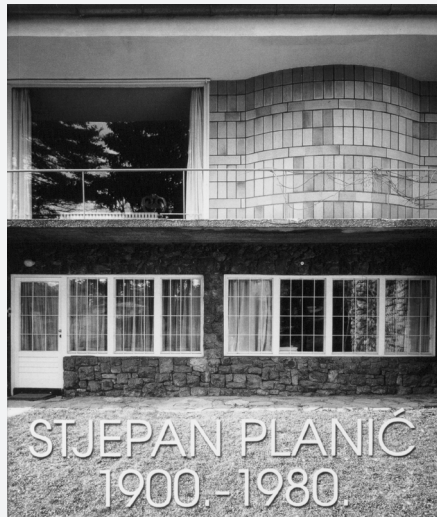
Autorice koncepcije izložbe, znanstvena suradnica dr. sc. Darja Radović Mahečić i Ivana Haničar, dipl. ing. arh., obje iz Instituta za povijest umjetnosti,

imale su doista velik zadatak. Trebalo je obraditi čitav arhiv arhitekta Planića (725 projekata, knjige, rukopisi i fotografije) koji je pohranjen u Institutu zahvaljujući Planićevu unuku, arhitektu Stjepanu Lončariću i Planićevu zetu, kiparu Zvonimiru Lončariću. Autorice su uspjele svojom dobro zamišljenom koncepcijom predstaviti najvažnije trenutke iz Planićeva bogata života i stvaralačkog opusa. Odabrane su oko 200 arhitektonskih projekata, uglavnom izvedenih. Svaka kuća prezentirana je kao zasebna cjelina, približena suvremenom posjetitelju originalnom dokumentacijom i pojednostavljenim precrtom te izvornom crno-bijelom fotografijom i recentnom fotografijom u boji Damira Fabijanića, našeg doista najboljeg snimatelja arhitekture. Njegove autorske fotografije s odabranim kadrovima otkrivaju karakteristične vrijednosti Planićeve arhitekture i time doprinose boljem razumijevanju i vrednovanju Planićeva arhitektonskog opusa. Na njegovim fotografijama otkrivamo i recentne intervencije, koje su na nekim objektima fatalne (nema više karakterističnog stožastog krova od crijepa s dimnjakom na vrhu u *Okrugloj vili*; u hladnom novom sivom pokrovu bez šarma probijeni su i novi prozori). Nadam se da tu devastaciju krovišta nije vidio Radovan Ivančević, koji je taj krov smatrao 'najljepšim i najdosljednijim u cjelokupnoj povijesti hrvatske arhitekture'. Sudbonosno je što smo se s našim štovanim kolegom zauvijek oprostili upravo u Gliptoteci na otvorenju Planićeve izložbe, gdje je Ivančević, kao najbolji poznavatelj Planićeva djela, evocirao svoja sjećanja na arhitekta i analizirao neke njegove objekte. Ivančević je napisao i predgovor katalogu izložbe.

Uz Planićeve realizacije u Zagrebu i okolici, koje su i najbrojnije, na izložbi smo mogli vidjeti i njegove do sada potpuno nepoznate radove s Visa, iz Crikvenice i s otoka Krka. Izložba je postavljena kronološkim slijedom, a u prvom dijelu prikazano je njegovo školovanje i društveni angažman u udruženju umjetnika *Zemlja*. Izložene su njegove avangardne realizacije,

Tomislavov dom HPD na Sljemenu, vjerojatno prvi izvedeni 'Y' tlocrt na svijetu, zatim palača Napretkove zadruge, koja je svojim elipsoidnim tlocrtom i dinamičnim modrim oplošjem postala važan urbani simbol i Planićev amblem u središtu Zagreba.

Posebnu cjelinu čine obiteljske vile na zagrebačkim brežuljcima, koje Planić, kako sam govori u filmu R. Ivančevića (1978.), koncipira kao režiser: 'Režiram budući život čovjeka unutar novoga objekta.' Planić želi saznati sve o obitelji naručitelja, o osobitostima i potrebama svakog člana zajednice. Možda najbolji primjer za to je *Okrugla vila* sa stožastim krovom na Prekrižju (1935.), izgrađena za veleposjednika Fuhrmanna, koji je zbog narušena zdravlja trebao mnogo sunca i zraka. Arhitekt je nizom prozora, koji

kontinuirano prate kružni tlocrt, odgovorio na želju i potrebu naručitelja za suncem, a ujedno je projektom ove vile postigao maksimum svojih načela o modernoj arhitekturi. Pogled i suživot s prirodom, velike staklene stijene i terase sa zelenilom i 'visećim vrtovima' na ugrađenim gradskim kućama premise su Planićeva razmišljanja o stanovanju. U *Trećem pismu o stanovanju* Planić inzistira na ugodnom stanovanju, 'dobroj povezanosti s vrtom i

¹ Usp. D. RADOVIĆ MAHEČIĆ, 'Trebalo znati... o arhitektu Stjepanu Planiću', u: *Stjepan Planić 1900. - 1980.: Iz arhiva arhitekta / From the Architect's Records*, katalog izložbe, Zagreb, 2003., 52.

okolinom.... Dobro izvedeni prozori brane nas od zime, kiše i vjetrova, a omogućuju nam sunce... i veliki horizont. Ne zaklanjamo se od prirode malenim okancima. Ne bojimo se nevremena. Letimo u avionu.²

Planićevi principi povezanosti s prirodom možda su najjasnije izrečeni u projektu vlastite kuće i atelijera na Radničkom dolu (1932.), na vrhu brežuljka, u uređenom vrtu, gdje je prirodu doveo u kuću. Nužne prostorije za život racionalno je i diskretno rasporedio unutar zatvorenog dijela kuće, a atelijer je smjestio na najatraktivnije mjesto, u staklenu kulu - vidikovac. S posebnom pažnjom uredio je dnevni boravak; postavio ga je gotovo na muzejski način, podijelivši ga staklenim vitrinama s bezbroj obiteljskih uspomena (staklo i srebro) u nekoliko sadržajnih cjelina: blagovanje, salon i odmor. U svome stanu pokazao je svu 'ljudskost' prostora u kojemu je čitav radni vijek i živio. U drugom dijelu izložbe predstavljen je Planićev rad nakon Drugog svjetskog rata, ponajprije njegovo sudjelovanje u poslijeratnoj obnovi zemlje (projekt obnove sela Vlahović) te njegov rad u Ministarstvu građevina. Početkom šezdesetih Planić započinje izgradnju niza manjih obiteljskih kuća. Najčešće su to kubične kuće s velikim krovnim strehama, obložene sljemenskim zelenim kamenom i prepečenom opekam (kod Planića vertikalno postavljenom). Različite vrste žbuke s teksturama i grubo obrađen beton karakteriziraju njegove poslijeratne kuće.

Šezdesetih godina profesor Radovan Ivančević pokrenuo je interes stručne javnosti za djela arhitekta Planića: godine 1965. snimio je izvrstan dokumentarni film o Planiću, u nastavcima je pisao u *Telegramu* o protagonistima moderne pod naslovom *Moderna arhitektura - nepriznata umjetnost* te objavio niz članaka o Planiću u povodu Nagrade Vladimir Nazor za životno djelo (1968.). Desetak godina kasnije Ivančević je snimio još jedan televizijski dokumentarac o Planiću. Devedesetih godina

20. stoljeća u nakladništvu Društva hrvatskih arhitekata objavljen je pretisak Planićeve knjige iz 1932. godine *Problemi savremene arhitekture*, uz koju je izdan i CD-rom posvećen djelu Stjepana Planića (koncept Milan Majetić i Krešimir Rogina, autor Radovan Ivančević, dokumentacija i katalog: Ivana Haničar, sinkrona tabela i bibliografija: Tomislav Premerl). Na inicijativu i uz stručnu podršku Darje Radović Mahečić i Ivane Haničar uoči otvorenja izložbe prikazan je još jedan odličan dokumentarni film po scenariju Anamarije Ganza Habjan, u režiji Danka Volarića krajem 2003. godine na HTV-u. Sav filmski dokumentarni materijal izvršno je iskorišten na izložbi. On živom riječi arhitekta Planića i njegovih suradnika i prijatelja pokazuje one aspekte Planićeva života i razmišljanja o arhitekturi, koji bi bez tih muzeografskih dodatnih informacija ostali nevidljivi na izložbi.

Izložbu prati katalog (144 stranice, usporedno i na engleskom jeziku) koji uz uobičajene kataloške podatke donosi i rezultate znanstvenih istraživanja, posebice u napisu Darje Radović Mahečić *Treba znati... O arhitektu Stjepanu Planiću*.³ Skupljena je, dakle, baza podataka, pa očekujemo uskoro i monografiju o Planiću.

Autorice su, kako same navode u katalogu, željele pokazati Planićeve promjene u razmišljanju i koncipiranju arhitekture 'unutar pola stoljeća arhitektonskog djelovanja od 1925. - 1980. godine' prikazujući Planića 'kao primjer sinteze internacionalne retorike i lokalnih, podneblju i graditeljskoj tradiciji primjerenih odgovora'. Mislim da su nedavnom izložbom u Gliptoteci uspjele na suvremen muzeološki način predstaviti sažetak Planićeva života i šarma te bogat stvaralački naboj u golemom opusu jednog od najznačajnijih hrvatskih arhitekata moderne.

² Stjepan Planić 1900. - 1980.: Iz arhiva arhitekta / From the Architect's Records, katalog izložbe, Zagreb, 2003., 55., 58.

³ Nav. dj. (bilj. 1).